

Министерство образования Республики Саха (Якутия)

МБДОУ «Харанский детский сад общеразвивающего вида с приоритетным осуществлением по социально – личностному развитию воспитанников «Кэрэчээн» МР
Мегино Кангаласский улус

"Тарбахтары хамсатар хоһоон холбуката"

воспитатель

Никитина Светлана Григорьевна

2024 сыл

Мэйийгэ сана уонна хамсаныы зоналара кэккэлэһэ сыталларыттан тарбах былчынҕын сайдыыта уонна оҕо саната сөптөөхтүк сайдара ыкса сибээстээх.

- Тарбах былчынҕнарын эрчийэн, санарар аппарат былчынҕнарын сайыннарарга хоһоону үөрэтии, ис хоһоонун өйдөтөргө хамсанан көрдөрүүнэн сайыннарыахха сөп. Оҕо тулалыыр эйгэни кытта кизнник билсэр, тылын саппааһа байар. Улахан киһи көрдөрөрүн үтүктэ үөрэнэр.
- Тыл "дьиэтэ" - аяхпыт, аяхпыт "дьиэтэ" - төбөбүт. Төбө үлэтин мэйиибит салайар. Мэйиибит биһиги "храммыт". Тарбахтар былчынҕнарын сайыннарарга хоһооннору көмөлөһүһүннэрэр саамай табыгастаах ньыманан аабабын. Кыра оҕоҕо көрдөрөн, үтүгүннэрэн, сирэй - харах хамсаныыларынын эбэн үөрэттэххэ дөбөннүк ылынар, өйдүүр, үтүктэн тэнгэ хамсанар. Ол аата төрөөбүт Ийэ тылынан иитэн - үөрэтэн толкуйдууру ситиһэбин.
- Оҕолорго аналлаах хоһооннорбун үөрэтэргэ хамсанан көрдөрүүлэри киллэрдим:

Бастакы түһүмэх " Хоһооннор - оҕолор "

Ахсаан.

Хааман – хааман биэрэргэ – атахтарым иккиэлэр, (миэстэбэ хаамыы)
Дайбаан – дайбаан биэрэргэ – илиилэрим иккиэлэр, (хаамыы, дайбыылар)
Эыгини көрөөрү – харахтарым иккиэлэр, (чыпчылыыы)
Тас – тас таһынаары ытыстарым иккиэлэр, (таһыныы)
Ахсаан суоттаан биэрээри –тарбахтарым онуолар. (тарбахтары хамсатыы)

Биир, икки!

1 - 2, 1 – 2!

Олордубут, турдубут, (тобуктаан олоруу, туруу)

1 -2, 1 – 2!

Төнкөйөбүт, көнөбүт, (иннин диэки төнкөйүү, көнүү)

1 -2, 1 – 2!

Кэдэйэбит, көнөбүт, (кэннин диэки кэдэйи, көнүү)

1 – 2, 1 – 2!

Уна диэки өбүлүн, (уна диэки түһүү)

1 -2, 1 – 2!

Ханас диэки өбүлүн. (ханас диэки түһүү)

Тыылан хабыллан биэриэххэ, (Атах төбөтүгэр тура – тура илиилэрин өрө

Улахан киһи буолуохха. уунан тыыланнааһын)

Харахтар.

Үөһэ көрдөххө – күн тыгар.	(үөһэ көрүү)
Аллара көрдөххө – от үүнэр.	(аллараа көрүү)
Уна көрдөххө – тыа көстөр,	(дьиэ иһигэр көстөр предмети этии)
Ханас көрдөххө дьиэм көстөр.	(дьиэ иһигэр көстөр предмети этии)
Үөһэ көр, аллара көр,	(үөһэ - аллараа)
Уна көр, ханас көр,	(уна- ханас)
Тулабын эмиэ көр.	(унаттан ханас диэки төбөнү эргити)

Хараабыл.

Хараабылбын онорон	(ытыстары саба тутуу)
Саллааттарбын туруортаан	(хаамы)
Сүүрүк устун сүүрдэбин	(уна илиинэн долгуну көрдөрүү)
Хараабылбын ытабын.	(ытыстары саба тутан хамсатан көрдөрүү)

Отон.

Отону хомуйабын	(тарбахтарынан көрдөрүү)
Оноойукпар угабын	(ханас ытыстарыгар биир биир тонсуйаллар)
Төнкөйөн көрөбүн	(төнкөйүү)
Ол аайы булабын.	(хомуйары көрдөрүү)
Оноойукпун толордум	
Оҕолоор, сүүрүөбүн!	(миэстэбэ сүүрүү)

Күөрчэх.

Кытыйаҕа толору	(ытыстарын холбоччу тутуу)
Эбэм күөрчэх ытыйар.	(ытыстарын аалсыһыннары)
Күөрчэхтээх ытыгын	
Эбэм миэхэ уунар.	(тылы уос муннуктарыгар хамсаты)

Иккис түһүмэх: "Айылҕа кэрэтэ"

Ынырыа.

Тойон ынырыа дыгыынаан	(уна илиигэ сөмүйэ, ортоку, аата суох тарбахтары)
Сибэккигэ хатаастар.	Ытыска хам тутуу)
Сибэккиттэн сибэккигэ	(Үөһэ, аллараа түһэрэн көтөрүн көрдөрүү)
Түһэ түһэ көттө.	

Кымырдаҕас.

Кымырдаҕас кытыан быһыһынан	(сөмүйэлэринэн муос көрдөрүү)
Күнү быһа таскайданна.	

Биирэ сыры өксөйө, (ханас илиилэринэн сыры, биир илии
Биирэ сыры таннары. Сөмүйэтинэн, ортоку тарбахтарынан сүүрдүү)
Хомурдуоһу буланнар (илиитин төттөрү тутан сүүрдүү)
Үмүөрүһэ сырсаллар. (бэйэни тула эргийи)
Кымырдаҕас, кымырдаҕас
Үлэһит да атас.

Чыычаахтар.

Ойуур чыычаахтара (сапсынан тула сүүрүү)
Оҕолору көрөөт
Сапсына – сапсына
Ыллаан бардылар:
Сиби – сиби – сиби! (уостарын чорботуу)
Сибэккини таптаан! (икки илиилэринэн сибэккини көрдөрүү)
Чуп – чуп – чуп! (тойон эрбэги сөмүйэни кытта хам тутуу)
Чупа – чупста доҕоргор бэрис!
Чи – чи – чи! (ытыстарынан иэдэстэри имэрийи)
Чэнчис буола улаатын!
Чып – чып – чып! (тойон эрбэҕи сөмүйэни кытта хам тутуу)
Чыычаахтары аһатын!

Хоптодор.

Ууну кырсынан хоптодор көтөллөр, (төгүүрүччү атахтарын төбөлөрүгэр хаамы)
Балыктаан аһары өрүскэ мусталлар. (илиилэринэн сапсыны)
Күстэги ытыран кылбатан таһааран, (ытыстарын хам тутан балыгы көрдөрүү)
Үллэстэн сиэрилэр түмсүһэ түстүлэр. (төгүүрүччү түмсүү)
Хоптодор курдук бултаабыт булкутун (төгүүрүк таһын диэки эргийи)
Үллэстэр үгэскэ үөрэнин, оҕолоор! (сиэттиһэн илиилэрин өрө көтөбүү)

Туруйа.

Туруйа тонхоннуур, (тонхоннооһун)
Баҕаны көрдүүр. (тарбахтарын саратан чохчоннооһун)
Атаҕын өрө көтөбөн, (илиилэри өттүккэ ууран, эргиччи тобуктары
Бадараанна хаамар. уларыта сылдьан, өрө көтөбөн хаамы)

Хорсун «морьяктар».

Урэх устун хараабыл (ытыстарын саба тутан көрдөрүү)
Ыраахтан устан иһэр.

Хараабылга түөрт хорсун (тарбахтары уочаратынан таһаарыы)
Моряктар усталлар,
Кулгаахтара көстөллөр, (төбөлөрү үрдүгэр сутуруктуу тутуу)
Кутуруктара субуруйаллар,
Куоскаттан эрэ куттаналлар.
Кимнээгий ол, оҕолоор? (таайтарыы)

Хаар.

Кынг - кыа хаарбыт түһэн
Кынг - кыа кыһын буолла.
Кынг - кыа оҕо - аймах
Кынг - кыа үөрдэ.
Кынг - кыа сыырга тийэн
Кынг - кыа сырылыылар
Кынг - кыа күөлгэ киирэн
Кынг - кыа ханкылыылар.
Кынг - кыа үөрэр - көтөр
Кынг - кыа үчүгэйн
Кынг - кыа иллээх буолар
Кынг - кыа эриэккэһин!

Үһүс түһүмэх: "Тиэргэним кыыллара"

Куоскам.

Куоскам үөһэ олорор, (тобуктарыгар олоруу уна – ханас төбөнү хамсатыы)
Элбэхтик да саланар,
Чэбэр буолан чэмэлийэр, (ытыстарын сууналлар)
Ыраас буолан чомолуйар.
Сытыы, уоттаах харахтаах, (тарбахтарынан харахтары көрдөрүү)
Дэгиэ, токур тынырахтаах, (тарбахтары токуруччу тутуу)
Оргууй үөмэн сыбдыйар, (үөмэри көрдөрүү)
Кутуйабы кэтэхэр. (уна – ханас төбөлөрүн эргитии)

Бөтүүк.

Бүгүн эрдэ бөтүүк тойон, (Икки илиилэринэн тойон, ыйар тарбахтары)
Тугу эрэ булан үөрдэ. холбоон тумус көрдөрөн тонсуйуу)
Үөрүн –сүүрүн ыңыран
Сапсынан сахсаннаата, (илиилэринэн далбаатаныы)
Хатаннык хаһытаата:

Кукареку! - диэтэ.

Куурусса.

Хотоммут муннугар, (икки илиилэрин тарбахтарын утарыта туталлар)
Долборук иьигэр,
Эбириэн куурусса (уна илиилэрин тарбахтарын тойон эрбэххэ
Сымытты олорор. хомуйа туталлар)
Сымытын түһэрдэ, (икки ытыстарын холбоччу туталлар)
Ко -ко -ко өмүрдэ (ханас ытыстарын тоһуйан уна илии
Өрутэ тыыммахтаан, ыйар тарбағынан тонсуйуу)
Таһырдыа тағыста.

Ынах.

Ыанныйбыт ынахпын ыарыбын күүтэбин. (чарапчыланан ыраағы көрүү)
Маныраан айдааран, айгыстан кэлиэбэ. (муоһу көрдөрүү)
Биздэрэ мунунан үүтүтэн бэрсизбэ. (сутуруктуу тутан ыбыт)
Оботун салыаба, үүтүнэн күндүлүө. (илиилэрин кириэстии тутан санныларыттан
Обото үөрүөбэ үнүйэн анныалыа, аллараа имэрийи)
Топпутун биллэрэн ойуолаан көрдөрүө. (ыстаны).

Обус.

Кып кыһыл харахтаах, (харахтарын төгүрүтэн көрдөрүү)
Өргөстөөх муостардаах, (муоһу көрдөрүү)
Модьу - таба мооньулаах, (төбөлөрүн уна - ханас эргитии)
Атыыр обус обургу (муоһу көрдөрүү)
Мөнгүрүүр, мөбүттэр
Буору - сыһы сүргэйэр (атахтарын хамсаты)
Тиэргэн иһин тибиллийэр.

Төрдүс түһүмэх: "Байанай суолун аартыгар"

Куобах.

Куобах ойуоккалаан (ойуоккалааһын)
Киирэн кэллэ тиэргэнгэ,
Чохчос гынна, хорос гынна (тобукка олорон ылыы, тобугу көннөрүү)
Уна ойдо, ханас ойдо. (уна, ханас ойуоккалааһын)
Барабааны обуса (илиилэринэн охсор курдук хамсаны)
Онтон тыаба сүүрэ турда. (миэстэбэ сүүрүү)

Эһэ.

Халын тыаҕа хагдан эһэ (илиилэрин тоҕолохтуу тутан эһэ хаамыытын
Оргууй аҕай бааданныыр, (көрдөрүү)
Мүөт булаары мөскөрдүүр, (ыгыстарын уостарыгар даҕайаллар)
Отон көрдөөн одуулуур. (уна, ханас көрүү)

Тайах.

Тайҕабыт мааныта, (илиилэрин кириэстии төбөлөрүн үрдүгэр тутуу,
Талыыкан тайаҕа тарбахтарын саратан муоһу көрдөрөн иэбэннээһин)
Ойоро олуһун, (атахтарыгар атаралааһын)
Сүүрэрэ түргэнин. (сүүрүү)
Адаархай муостара (1 хамсаныыны хатылааһын)
Көрөгө кэрэтин.

Бөрө.

Уоттаах харахтаах, (тарбахтарынан төгүүтэн көрдөрүү)
Сыыдам атахтаах, (иннин диэки илиилэринэн хамсатыы)
Сундулуйар сур бөрө,
Суолу - ийһи сытыргыыр (уна, ханас муннуларынан сыт ылыы)
Булду суоллаан субуруннуур. (хаамыыны көрдөрүү)

Кырынаас.

Кырынаас барахсан (икки илиилэрин сугуруктуу туталлар)
Кыратын көрүмэн
Аарыма тайаҕы (төбөлөрүн үрдүгэр тарбахтарын саратыы)
Мэйиитин кэбийэр, (уостарын аттыгар тарбахтарын хамсатыы)
Мэлитэн кэбиһэр.

Бөрө.

Уоттаах харахтаах, (илиилэрин тарбахтарынан төгүүтэн көрдөрүү)
Сыыдам атахтаах, (иннин диэки сүүрэри үтүктүү)
Сундулуйар сур бөрө
Суолу - ийһи сытыргыыр, (уна, ханас муннуларынан сыт ылыы)
Булду суоллаан субуруннуур. (иннин диэки сүүрэри үтүктүү).

Саһыл.

Кэдэгэр - мэтэгэр быһыылаах, (албын саһылы үтүктүү)
Кылбар - халбар харахтаах,
Албын - түөкэй майгылаах,
Сытыы дьикти мэйиилээх,
Кэрэ, кэрэмэс дьүһүннээх

Хара тыабыт мааныта.
Хааман - сиэлэн сырбайан,
Кэлэн - баран элэстэнэн
Күнү быһа түбүгүрэр.

Кырса.

Кылбаарар туундара (илиилэрин кэннигэр холбуу тутуу)
Кылааннаах түүлээбэ, (илиилэрин санныларыттан имэрийии)
Кырпай манан кырсата
Кыраһаҕа хаампыта (атахтарын уларыта сылдьан иннин диэки
Көрүүххэ кэрэтин. уктэнэн көрүү).

Солондо.

Куула тыаҕа солондо (уна ытыстарынан чарапчыланан көрүү)
Кутуйаҕы бултаабыт, (уостарыгар илиилэрин хамсатыы)
Кур - хар ыстаабыт, (тиистэрин көрдөрүү)
Ыйыстан кэбиспит
Ынырык да кыыл эбит! (ыйар тарбахтарынан сэрэтэллэр)

Сиэгэн.

Сиэлэн сиппэт буолангың (илиилэрин хардарыта иннин диэки ууналлар)
Сиэгэн кыылбыт киитэрэйгин
Таба, туртас кыыллары (икки илиилэрин ытыһын көхсүтүнэн тутан
Албыннаангың тутағын. таба муоһун көрдөрүү)
Олус күүстээх буолангың (илиилэрин былчынын көрдөрүү)
"Бөтөс" дэтэр эбиккин
Тайах буутун сүгэнгин (илиилэрин хардарыта иннин диэки ууналлар)
Ханна баҕарар тиэрдэбин.

Бэдэр.

Ойуур чиргэл тиитигэр, (илиилэрин үөһэ туталлар)
Төргүү мутук үрдүгэр (мас хамсыырын көрдөрүү)
Саба баттыыр санаалаах
Саһан сытар бэдэрбит. (ытыстарынан сирэйдэрин сабаллар)
Уоттаах тымныы хараҕа (харахтарын көрдөрүү)
Харананы сырдатар.
Сытыы дэгиэ тыныраҕа (тарбахтарын бокутан хамсатыы)
Бэлэмнэнэр бултуурга.

